

СТАНОВИЩЕ

От члена на НЖ Максим Иванов Стаменов, д.ф.н., проф. в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН

за дисертационен труд за придобиване на (образователната и) научна степен .доктор.

Автор на дисертационния труд: **Георги Костадинов Джумайов**, задочен докторант в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН.

Тема на дисертационния труд: **„Приложение на съвременните технологии в езиковото обучение“**.

Научен ръководител проф. д-р Светла Коева.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение

Проблемът, на който е посветена предлаганата дисертация, е твърде актуален в контекста на най-новите насоки на развитие на информационните технологии с оглед на приложението им при преподаването на роден и чужд език. Новите технологични средства предоставят различни начини за достъп и обработване на информация, необходима за усвояване и преподаване на знания. Както учениците, така и учителите трябва да придобият уменията и знанията, за да посрещнат тези нови предизвикателства. (с. 9). Изследването се ориентира към обогатяване и оптимизиране на методите на преподаване на чужд език посредством приложение на съвременните технологии в чуждоезиковото обучение. Обектът на изследване включва както съществуващите методи за чуждоезиково обучение, така и възможностите за интегриране на разнообразни съвременни технологии, които ще спомогнат за по-бързо и адекватно усвояване на чуждия език, включително на български език като чужд. Предмет на изследване са методите за чуждоезиково обучение и тяхната синхронна употреба със съвременни технологии, както и начините, по които съвременните технологии надграждат (чуждо)езиковото обучение и спомогат за по-бързото и ефективно обучение. Проучването е конкретно фокусирано върху темпоралните системи на български, английски и испански език и междуезиковото съответствие при пренасянето на значението на граматичните категории. Изследвани са също така нагласите на учениците обучавани по нова учебна програма на Министерството на образованието и науката в българските училища, към компютърно подпомогнатото езиково обучение, както и знанията на тези ученици, които са носители на български език и изучават английски или испански като чужд, за превод от български на испански и от български на английски на времената в изявително наклонение в трите езика. (с. 12-13).

В резултат от работата по дисертацията са систематизирани някои основни характерни особености на темпоралните системи на трите езика. Посочени са основните варианти за превод на темпоралните форми между трите целеви езика – български, английски и испански. Проведен е експеримент, който се състои от изречения на български език, към всяко от които са предложени варианти за превод на английски или на испански език, които се различават по употребените темпорални форми. Експерименталните лица са ученици от две езикови гимназии, които са първите,

обучавани по новата учебна програма по чужд език в България (2019). Едната група са ученици се състои от изучаващи английски език като чужд език, а другата група – от изучаващи испански език като чужд. Въз основа на избраните на отговорите на анкетиранияте дисертантът прави изводи за степента на овладяване на темпоралната система в изявително наклонение в чуждия език с оглед на правилното прилагане на преподадения учебен материал.

От теоретична гледна точка най-съществен интерес представлява четвърта глава на дисертацията, където са представени темпоралните системи в изявително наклонение в български, английски и испански език. Целта на автора е била да се дадат кратки, точни и ясни дефиниции за всяко от темпоралните значения и да се посочат начините за формообразуването в трите езика. Съпоставително се описват положителните изявителни и невъпросителни форми в трите езика. В последната част от главата са изведени и съответствията между трите темпорални системи. Основен мотив за избор на темпоралните системи като обект на моделиране е обстоятелството, че на дисертанта не са известни изследвания, които представят и съпоставят темпоралните системи в български, английски и испански език с ориентация към педагогическата и преводната практика. Ориентацията е да се направи общ преглед на темпоралните системи в трите езика и детайли за формообразуването на сегашните, миналите и бъдещите времена в тях, да се представят темпоралните им системи в изявително наклонение, да се открият общите черти в употребите им и да се представят формите им с оглед подпомагане на преподаването и овладяването им. На базата на представянето се извеждат съответствия между темпоралните категории в трите езика като основа за ефективно обучение по чужд език.

От значителен интерес от гледна точка на преподаването на чужд език и за практиката на превода е следващата пета глава „Основна, транспозиционна и модална употреба на темпоралните категории в български, английски и испански език“. Основна употреба се нарича основното значение на темпоралната категория, което се проявява при различни, контекстово обусловени, случаи. Транспозиционните употреби на темпоралните категории може да се приемат като граматическа метафора: „една форма се употребява вместо друга по някаква аналогия между двете“ (Маровска, 1998, 155). С термина модална употреба на темпоралната категория се означава изразяването на възможност и/или необходимост от извършване на конкретното действие, изразено от глаголната форма на темпоралната категория (с. 176). Това е главата в дисертацията (с. 173-240) с най-очевидна описателна стойност с оглед на преподаването на чужд език и за обучението по превод.

В шестата, също практически ориентирана глава на дисертацията се демонстрира приложението на съвременни методи за анализ на усвоени знания за междуезиков трансфер на граматично и семантично равнище на темпоралните системи от изявително наклонение в трите езика. Това става чрез формулиран базов експеримент за съпоставителна проверка на степента на усвояване на темпоралните категории в английски и испански език. Той се състои от противопоставени примери в съобщителни положителни изречения, чрез които се илюстрира употребата им. Анализът на резултатите от усвоените знания за трансфер от роден на чужд език е ориентиран да послужи за основа за прецизиране работата на преподавателя в областта на граматиката.

2. Ориентация на дисертанта за състоянието на проблема и научната литература

Авторът показва добро познаване на литературата по темата на работата. В библиографията към дисертацията са посочени общо 133 публикации на наши и чуждестранни учени, с които дисертантът е работил при реализацията на дейностите, свързани с извършването на изследването и написването на своя труд.

3. Характер на избраната методика

Дисертантът е използвал умело разнообразни методи за постигането на поставените в труда задачи и цели. При представянето на новите технологии и тяхната интеграция с методите на езиково обучение той използва преди всичко дескриптивния метод. При анализа на граматико-семантичния трансфер при глаголните времена се прилага сравнително-аналитичен метод, а при изследването на нагласите на учениците и степента на овладяване на времената); статистически метод (при обработка на резултатите от тестовете за проверка на знанията за овладяване на времената). Чрез синхронен съпоставителен анализ се дава отговор на два въпроса: (1) какви са съответствията в темпоралните системи в изявително наклонение в български, английски и испански език и (2) какви са съвременните методи за тяхното по-ефективно усвояване с помощта на компютърните технологии от гледна точка на езиковото обучение? На тази основа са систематизирани характерни особености на темпоралните системи в трите езика, като са посочени основните варианти на дадена темпорална форма в български език при превод на другите два езика. Направените изводи стъпват на представената теоретична база, която е подкрепена и обоснована с езикови данни и примери с оглед на практическата насоченост на дисертацията.

4. Кратка аналитична характеристика на научните и/или научно-приложните приноси на дисертационния труд

Потвърждаваме наличието на следните приноси в труда. Те са в две посоки – теоретични и приложни. От теоретична и методологична гледна точка интерес представлява описанието и анализа някои възможности на съвременните технологии да бъдат използвани за ефективно езиково обучение и по-конкретно за компютърно подпомогнатото езиково обучение, включително чрез употреба на интернет технологиите и с помощта на мобилни устройства. Приносно в това отношение е и проучването и представянето на функциите на съвременните технологии с оглед на приложението им за обогатяване и усъвършенстване на методите за преподаване на чужд език. На тази основа стъпва надграждането на основни методи за обучение, които са оказали трайно въздействие върху (чуждо)езиковото обучение в началото на XXI век, с идеи за активното интегриране на съвременните технологии в процеса на преподаване на (чужд) език.

За целите на изследването се е изисквало и са били формулирани ясни и непротиворечиви правила за междуезиков трансфер на граматично и семантично равнище на темпоралните категории в съвременния български, английски и испански език (общо значение на категориите, съответствие на формите, употреби в рамките на общото значение, транспозиционни и модални употреби на категориите). Само по себе си това е постижение, което изисква солидна теоретична подготовка и подходящо обосноваване. Че правилата са били формулирани по нетривиален начин проличава, че с тяхна помощ се дефинират неописани в граматичната литература случаи на употреба на темпоралните категории в изявително наклонение в съвременния български, английски и испански език.

От съществено значение са и приносите с практическа насоченост. На първо място това се отнася до планирането и реализацията на експеримент на мотивираността на ученици, изучаващи чужд език, да използват съвременни технологии в процеса на обучение. Анализът на резултатите от него показва, че съвременните технологии, виртуалната среда и дигиталните устройства са желани от учениците елементи в процеса по езиково обучение (както на родния, така и на чужд език). На второ място, в

дисертацията се представят резултатите от проведен тест за съпоставителна проверка на степеня на усвояване на темпоралните категории и техния междуезиков трансфер на граматично и семантично равнище от български на английски език и от български на испански език. Анализът на получените от този тест емпирични данни предлага възможности за разработване на сравнителна характеристика на езикова компетентност, свързана със и необходима за употребата на темпоралните форми в български, английски и испански език.

5. Прценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са отпечатани, цитирания

Дисертантът е публикувал по темата на дисертацията общо четири статии. Всички те са под негово авторство. Три от неговите публикации са в сборници с доклади от международни научни конференции, приведени у нас. Четвъртата е в периодично издание, което е реферирано и индексирено в *Web of Science*. Две от тях са на английски език, една на испански и една на български. Липсват сведения статии на дисертанта да са били цитирани от други автори. Описаните публикации надхвърлят минималните изисквания за придобиване на научната степен „доктор по филология“.

6. Критични бележки

В четвърта глава е включено обстойно описание на формообразуването на глаголите изразяващи едновременност и разновременност в български, английски и испански език (с. 150-167). Информацията, представена тук, не служи нито преди, нито след това някаква функция в рамките на дисертацията.

В шеста глава не се посочва колко са участниците в двете групи при провеждането на описвания тест.

7. Авторефератът правилно ли отразява съдържанието на дисертационния труд

Авторефератът е подробен и правилно отразява основните положения и научните приноси на дисертационния труд. Той отговаря на съдържанието му.

8. Заключение

Имайки предвид горензложеното, предлагам на Научното жури да присъди на дисертанта **Георги Костадинов Джумайов** научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 2.1 Филология, научна специалност Общо и сравнително езикознание (компютърна лингвистика) за дисертацията му **„Приложение на съвременните технологии в езиковото обучение“**.

Дата 20.11.2020 г.

Изготвил становището:

(подпис)